

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการไต่ถามข้อพิพาทก่อนฟ้องในคดีแพ่ง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 20 ตรี¹

สุพัตรา สมานสิทธิ์²

สำนักงานศาลยุติธรรมได้ทำการพัฒนาระบบกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกเพื่อเป็นทางเลือกให้กับประชาชนผู้มีอรรถคดี ไม่ว่าจะเป็นการระงับข้อพิพาทโดยการไต่ถามข้อพิพาทก่อนฟ้องหรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือการไกล่เกลี่ยโดยผู้ประนีประนอมประจำศาล³ ซึ่งแม้ว่าการไกล่เกลี่ยจะทำให้ปริมาณคดีที่ค้างพิจารณาในศาลลดลงก็ตาม แต่เนื่องจากปริมาณคดีที่เข้าสู่ศาลยังคงมากขึ้นเช่นเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีผู้บริโภคมที่มีหลักในการดำเนินคดีที่เน้นความรวดเร็ว และเน้นความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภคที่มีอำนาจต่อรองกับผู้ประกอบธุรกิจน้อย โดยเมื่อมีการฟ้องคดีแล้ว ต้องทำการนัดพิจารณาไกล่เกลี่ยให้การและสืบพยานในวันเดียวกัน⁴ นั้น การตกลงเงื่อนไขในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความมักถูกกำหนดมาแล้วจากผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งมีเงื่อนไขในการชำระสูง เป็นภาระแก่จำเลยเป็นอย่างมาก และนอกจากนี้แล้ว การเจรจาเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความต้องได้รับความยินยอมจากโจทก์ซึ่งใช้เวลานานในการพิจารณาเงื่อนไขใหม่ ทำให้ต้องเลื่อนการนัดพิจารณาไกล่เกลี่ยไปอีกนัด ซึ่งเป็นเวลานานทั้งเสียเวลา ค่าใช้จ่าย ขาดรายได้ เนื่องจากคู่ความต้องมาศาลหลายครั้ง จึงทำให้เกิดแนวคิดการดำเนินกระบวนการระงับข้อพิพาทได้โดยไม่ต้องทำการฟ้องคดีต่อศาล และสามารถดำเนินการระงับข้อพิพาทได้อย่างเป็นผล คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้รับความพึงพอใจ ลดขั้นตอนและทำให้คู่ความได้รับความยุติธรรมที่เร็วมากยิ่งขึ้นด้วย

ในปี พ.ศ.2562 จึงมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ย พ.ศ.2562 โดยถือได้ว่าเป็นพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยฉบับแรกของประเทศไทยที่เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยเฉพาะ ซึ่งไม่ต้องทำการฟ้องคดีต่อศาลก่อนอย่างที่เคยมีมา ซึ่งข้อพิพาทที่ร้องขอให้ทำการไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัตินี้หากสามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยแล้วเป็นผลสำเร็จและมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความแล้ว สามารถบังคับคดีได้โดยไม่ต้องมีการฟ้องคดีเสียก่อนอย่างเช่นในอดีต แต่ทว่าพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวนี้ยังคงมีข้อจำกัดในเรื่องของประเภทคดี ซึ่งแม้จะมีข้อดีที่สามารถทำการไกล่เกลี่ยได้ทั้งคดีแพ่ง

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องในคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 20 ตรี โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ สุเมธ งานประดับ และคณะกรรมการสอบ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรนิติ เทพสุเมธานนท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สลิธิ ลิขพัชร

²นักศึกษابริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดลพบุรี

³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 ทวิ.

⁴ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มาตรา 24.

และคดีอาญาก็ตาม แต่สำหรับในคดีแพ่งนั้น ได้กำหนดเพดานจำนวนทุนทรัพย์และประเภทคดีแพ่งที่ไม่สามารถทำการไต่ถามไต่สวนตามพระราชบัญญัติดังกล่าวเอาไว้ด้วย⁵

ต่อมาปี พ.ศ.2563 สำนักงานศาลยุติธรรมจึงเสนอให้มีกฎหมายที่สามารถทำการไต่ถามไต่สวนข้อพิพาททางแพ่งและคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาได้โดยไม่จำกัดทุนทรัพย์และประเภทคดี ซึ่งได้เสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับที่ 32 เกี่ยวกับการไต่ถามไต่สวนข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 20 ตรี โดยสามารถทำการไต่ถามไต่สวนได้ทุกประเภทคดี ไม่ได้กำหนดจำนวนทุนทรัพย์เอาไว้ ถือเป็นทางเลือกที่สามารถทำให้ลดปริมาณคดีเข้าสู่ศาล คู่กรณีได้รับความสะดวก ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย

สาระสำคัญของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 ตรี บัญญัติให้ ก่อนฟ้องคดีบุคคลที่จะเป็นคู่ความอาจยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจหากมีการฟ้องคดีนั้น เพื่อขอให้ศาลแต่งตั้งผู้ประนีประนอมทำหน้าที่ไต่ถามไต่สวนข้อพิพาทให้คู่กรณีได้ตกลงหรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความได้⁶ ซึ่งหากว่าคู่กรณีอีกฝ่ายยอมที่จะเข้าทำการไต่ถามไต่สวนข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีแล้ว ย่อมทำให้ลดปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาหลักของศาลได้ และนอกจากนี้หากว่ามีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความภายหลังที่ทำการไต่ถามไต่สวนแล้ว คู่กรณีอาจร้องขอให้ศาลมีคำพิพากษายกฟ้องไปในคราวเดียวกัน เป็นการลดเวลา ลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี และคู่กรณีได้ประโยชน์จากการไต่ถามไต่สวนก่อนฟ้องมากที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับไต่ถามไต่สวนข้อพิพาทก่อนฟ้องในคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 20 ตรี ยังพบปัญหาซึ่งขาดความชัดเจนและมีช่องว่างทางกฎหมายหลายประการดังนี้

ประการแรกปัญหาเกี่ยวกับการนำข้อพิพาทที่ขาดอายุความมาขอไต่ถามไต่สวนก่อนฟ้อง

สำหรับข้อพิพาททางแพ่งที่สามารถทำการยื่นคำร้องขอไต่ถามไต่สวนข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีตามมาตรา 20 ตรี นั้น กำหนดประเภทของคดีที่สามารถทำการยื่นคำร้องขอไต่ถามไต่สวนก่อนฟ้องเอาไว้ในข้อกำหนดประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไต่ถามไต่สวนก่อนฟ้อง พ.ศ. 2563 ข้อที่ 5 โดยกำหนดไว้ว่า การไต่ถามไต่สวนก่อนฟ้องตามข้อกำหนดนี้ ให้ใช้ได้กับข้อพิพาททางแพ่งทุกลักษณะเว้นแต่เป็นกรณีต้องห้ามตามข้อ 9 โดยตามข้อ 9 ของข้อกำหนดประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไต่ถามไต่สวนก่อนฟ้อง พ.ศ.2563 นั้น กำหนดกรณีไม่ให้ศาลรับคำร้องไว้ไต่ถามไต่สวนก่อนฟ้อง ซึ่งกำหนดไว้ 4 กรณี คือ

- (1) เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่าการยื่นคำร้องเป็นไปโดยไม่สุจริตหรือมีเจตนาเอาเปรียบคู่กรณีหรือบุคคลอื่น
- (2) เมื่อปรากฏว่ามีการนำข้อพิพาทตามคำร้องไปยื่นฟ้องเป็นคดีแพ่งต่อศาลใดศาลหนึ่งไว้แล้ว โดยคู่กรณีทั้งสองฝ่ายเป็นคู่ความในคดีนั้น
- (3) เมื่อปรากฏว่าข้อพิพาทตามคำร้องเคยได้รับการดำเนินการไต่ถามไต่สวนตามข้อกำหนดนี้แล้ว แต่ไม่เป็นผล เว้นแต่พฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป โดยระบุพฤติการณ์เช่นนั้นมาในคำร้อง

⁵ พระราชบัญญัติการไต่ถามไต่สวน พ.ศ. 2562 มาตรา 20.

⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 ตรี.

(4) เมื่อพิจารณาถึงพฤติการณ์หรือลักษณะของข้อพิพาทแล้วไม่เป็นสาระที่จะดำเนินการไต่ถามไต่สวน จะเห็นได้ว่าข้อกำหนดประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไต่ถามไต่สวนก่อนฟ้อง พ.ศ.2563 ข้อ 9 ยังไม่กำหนด เรื่องการรับคำร้องกรณีข้อพิพาทนั้นขาดอายุความแต่อย่างใด ส่วนเรื่องอายุความที่ปรากฏในประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 ตรี วรรคห้าก็เป็นเรื่องการขยายอายุความกรณีการไต่ถามไต่สวน ไม่เป็นผลเท่านั้น โดยตามมาตราดังกล่าวก็มีได้กล่าวถึงคดีที่ขาดอายุความแล้ว แต่ประสงค์นำมาขึ้นคำร้อง ขอไต่ถามไต่สวนก่อนฟ้องแต่อย่างใด

ประการที่สองปัญหาเกี่ยวกับสถานะของคู่กรณีเมื่อมีคำพิพากษามาตามยอม

ในประเด็นปัญหานี้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 ตรี ไม่ได้บัญญัติเอาไว้ถึง กรณีการเปลี่ยนสถานะของคู่กรณีเมื่อได้ร้องขอให้ศาลมีคำพิพากษามาตามยอม โดยกำหนดเพียงว่า หากคู่กรณี สามารถตกลงหรือประนีประนอมยอมความกันได้ ให้ผู้ประนีประนอมเสนอข้อตกลงหรือสัญญา ประนีประนอมยอมความต่อศาล ซึ่งในข้อตกลงหรือสัญญาประนีประนอมยอมความตามมาตรา 20 ตรี นั้น ระบุชื่อคู่กรณีไว้ว่าเป็น “ผู้ร้องและผู้ถูกร้อง” และศาลจะทำการพิจารณาว่าข้อตกลงหรือสัญญา ประนีประนอมยอมความเป็นไปตามเจตนาของคู่กรณี หลักแห่งความสุจริต เป็นธรรม และไม่ฝ่าฝืน ต่อกฎหมายหรือไม่ หากว่าเป็นกรณีเป็นไปตามเจตนาของคู่กรณี หลักแห่งความสุจริต เป็นธรรม และไม่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายศาลก็ให้คู่กรณีลงลายมือชื่อในข้อตกลงหรือสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น โดยศาลไม่ต้องลงชื่อในสัญญาเช่นกรณีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความกรณีมีการฟ้องคดี และ หากคู่กรณีทั้งสองฝ่ายมีความประสงค์ขอให้ศาลพิพากษาไปตามข้อตกลงหรือสัญญาประนีประนอมยอม ความนั้น ก็ต้องทำคำร้องขอให้ศาลมีคำพิพากษามาตามยอมในวันทำข้อตกลงหรือสัญญาประนีประนอมยอม ความ ซึ่งการร้องขอนี้ต้องแสดงเหตุผลความจำเป็นต่อศาลด้วย หากศาลเห็นว่ากรณีมีความจำเป็นที่สมควร จะมีคำพิพากษา ศาลก็จะมีคำพิพากษาไปตามข้อตกลงหรือสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวได้โดย ให้นำความในมาตรา 138 มาใช้บังคับโดยอนุโลม ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวนี้อาจจะเป็นไปตามกฎหมาย ทุกประการ แต่ในความเป็นจริงแล้วคู่กรณีฝ่ายที่ถูกร้องยังไม่ได้รับความเข้าใจตามสมควรถึงสถานะของตน ที่ได้เปลี่ยนไปด้วย เนื่องจากสถานะของคู่กรณีจะเปลี่ยนจากผู้ร้องและผู้ถูกร้องเป็นโจทก์และจำเลย โดยกำหนดไว้ในข้อ 16 วรรคสอง ของข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไต่ถามไต่สวนก่อนฟ้อง พ.ศ.2563 เท่านั้น คือ “กรณีใดที่ศาลมีคำพิพากษามาตามข้อตกลงหรือสัญญาประนีประนอมยอมความให้ถือสำนวน ไต่ถามไต่สวนเป็นสำนวนความ และให้ศาลจัดแจ้งรายงานกระบวนการพิจารณาไว้ในสำนวน ให้จัดทำสารบบ ความและสารบบคำพิพากษาสำหรับคดีตามวรรคหนึ่งเช่นเดียวกับคดีที่มีการยื่นฟ้องโดยแยกจากคดีทั่วไป และให้เรียกผู้ยื่นคำร้องเป็นโจทก์ คู่กรณีอีกฝ่ายเป็นจำเลย” ซึ่งในทางปฏิบัติก็จะมีเฉพาะผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ เกี่ยวกับการไต่ถามไต่สวนก่อนฟ้องทราบถึงข้อกำหนดดังกล่าว ทำให้คู่กรณีที่ร้องขอตามมาตรา 20 ตรี ยังไม่มีความเข้าใจในสิทธิและสถานะของตน โดยยังเข้าใจว่าเป็นการไต่ถามไต่สวนไม่เหมือนกับการฟ้องคดีต่อศาล

ประการที่สามปัญหาเกี่ยวกับการร้องขอไต่ถามไต่สวนก่อนฟ้องโดยไม่สุจริตโดยคู่กรณีร่วมกันฉ้อฉล การไต่ถามไต่สวนข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 ตรี

เป็นประโยชน์ต่อคู่กรณีในการร่วมกันหาทางยุติข้อพิพาทก่อนที่จะมีการฟ้องคดีต่อศาล เนื่องจากเป็นวิธีการที่รวดเร็ว ประหยัด มากกว่าการดำเนินคดีแบบปกติ ซึ่งตามประเด็นปัญหานี้จะเกิดขึ้นในกรณีที่หากว่าคู่กรณีไม่ยุติการร่วมมือนี้อย่างดีโดยใช้การไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องเป็นเครื่องมือ เพราะนอกจากจะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ทั้งร้องขอให้ตั้งผู้ไกล่เกลี่ย การไกล่เกลี่ยและทำสัญญาประนีประนอมยอมความโดยมีเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือ และเมื่อตกลงกันแล้วก็ทำสัญญาประนีประนอมยอมความโดยร้องขอศาลพิพากษาตามยอมบังคับได้อย่างการฟ้องคดี

ในการพิจารณาความยุติธรรมของคู่กรณีนั้นจะเริ่มเมื่อมีการยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องโดยเจ้าพนักงานคดีและนิติกรประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยทำการตรวจสอบคำร้อง หากว่ามีกรณีหรือพฤติการณ์ที่มีความเสี่ยงว่าคู่กรณีมีเจตนาไม่ยุติแล้ว ให้จัดทำรายงานเจ้าหน้าที่เพื่อเสนอข้อเท็จจริงต่อศาล และศาลก็จะพิจารณาหาเห็นว่าไม่ยุติก็จะมีการจำหน่ายคำร้องต่อไป ตามข้อกำหนดประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องพ.ศ. 2563 ข้อ 9 แต่หากว่าเป็นกรณีที่พบหลังจากรับคำร้องไปแล้ว ก็สามารถรายงานศาลโดยจัดทำรายงานเจ้าหน้าที่เสนอศาล หรือกรณีที่ศาลเห็นเองก็ได้ ศาลก็จะทำการสั่งให้ยุติการไกล่เกลี่ยและมีคำสั่งจำหน่ายคำร้องขอไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องนั้นเสีย เมื่อมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ก็จะต้องพิจารณาถึงความยุติธรรมของคู่กรณีอีกเช่นกัน โดยศาลจะทำการตรวจสอบว่า สัญญาดังกล่าวนั้นเป็นไปตามเจตนาของคู่กรณีหลักแห่งความยุติธรรมและเป็นธรรมและไม่ฝ่าฝืนกฎหมายหรือไม่ก่อนที่จะให้คู่กรณีลงชื่อในสัญญาประนีประนอมยอมความหรือบันทึกข้อตกลงดังกล่าว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 ตีวรรคแรก แต่ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้นั้น จะเป็นกรณีที่คู่กรณีไม่ยุติ เช่น ร่วมกันทำสัญญาคุ้มปลอมเพื่อที่จะมาทำสัญญาประนีประนอมยอมความในการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องโดยใช้ศาลและการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องเป็นเครื่องมือ ซึ่งในทางปฏิบัติฝ่ายผู้ร้องและผู้ถูกร้องจะยินยอมมาทั้งสองฝ่าย และแบ่งชำระกันเอาไว้ เมื่อมาถึงวันนัดที่ทำการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องแล้วก็ให้ศาลมีคำพิพากษตามยอมเพื่อให้สามารถบังคับคดีต่อไปได้ทันทีและอีกกรณีที่สำคัญพบคือ การที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายนั้น ร่วมใจกันมาศาลโดยไม่มีข้อพิพาทกันแต่อย่างใดฝ่ายผู้ร้องก็ไม่ประสงค์ฟ้องคดี ฝ่ายผู้ถูกร้องก็ประสงค์ชำระหนี้โดยการโอนที่ดินให้แก่ฝ่ายผู้ร้อง แต่ทั้งคู่กรณีทั้งสองฝ่ายก็ยังมาศาลเพื่อทำการยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง เพื่อที่จะทำสัญญาประนีประนอมยอมความและขอให้ศาลมีคำพิพากษตามยอมต่อไป เพราะว่า ฝ่ายผู้ร้องเกรงว่าตนจะต้องเสียภาษีมากเกินที่ดินที่ได้รับจากสัญญาผู้ เพื่อทำหลักฐานไว้ใช้ยื่นตรวจสอบภาษี ซึ่งปัจจุบันกฎหมายของประเทศไทยยังไม่มีบทลงโทษสำหรับผู้ร่วมกระทำการฉ้อฉลเช่นนี้ ซึ่งมีเพียงว่ามีให้ศาลรับคำร้องไว้ไกล่เกลี่ย ตามข้อกำหนดประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องพ.ศ. 2563 ข้อ 9 (1) เท่านั้น

ประการที่สี่ปัญหาเกี่ยวกับการทำสัญญาประนีประนอมยอมความซึ่งผู้ร้องเป็นผู้ประกอบธุรกิจ

จากการศึกษาประโยชน์ของการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องนั้นจะเห็นได้ว่าเป็นขั้นตอนที่ง่ายมากกว่าการฟ้องคดีเนื่องจากคู่กรณีสามารถขอไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องได้ด้วยตนเองโดยไม่มีค่าใช้จ่ายและไม่มีค่าธรรมเนียมศาล ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ศาลให้คำแนะนำและช่วยเหลือ ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการน้อยกว่าการฟ้องคดีต่อศาลเป็นอย่างมากโดยความสะดวกยิ่งกว่านั้นคือ คู่กรณีสามารถเลือกวันนัดไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ได้ด้วยตนเอง และทางศาลมีผู้ประนีประนอมประจำศาลที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านช่วยไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อหาทางออกร่วมกันทำให้คู่กรณีได้รับความพึงพอใจทั้งสองฝ่าย และถ้าหากว่าเป็นกรณีที่ต้องมีคำพิพากษตามยอม กล่าวคือ กรณีตามข้อ 15 ของข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง พ.ศ. 2563 คือเป็นกรณีที่มีความจำเป็นที่สมควรจะมีคำพิพากษตามข้อ 14 วรรคสอง ให้รวมถึง (1) ตามข้อตกลงหรือสัญญาประนีประนอมยอมความกำหนดให้คู่กรณีกระทำนิติกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด หรือต้องดำเนินการจดทะเบียนต่อนายทะเบียนพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือหากไม่มีคำพิพากษตามข้อตกลงหรือสัญญาประนีประนอมยอมความแล้วอาจเกิดข้อขัดข้อง (2) พฤติการณ์หรือลักษณะของข้อพิพาทอาจเกิดข้อพิพาทขึ้นอีกหรือความขัดแย้งที่รุนแรงมากขึ้น (3) กรณีมีภาวะความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ระบบการเงิน การลงทุน หรือการบริหารจัดการในภาครัฐ (4) กรณีมีความจำเป็นอื่นใดที่ต้องมีคำพิพากษตามข้อตกลงหรือสัญญาประนีประนอมยอมความ เมื่อพิจารณาถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่คู่สัญญาทุกฝ่าย คู่กรณีทั้งสองฝ่ายก็สามารถยื่นคำขอให้ศาลมีคำพิพากษตามยอมได้ และหากต่อมาคู่กรณีฝ่ายใดผิดสัญญาประนีประนอมยอมความสามารถบังคับคดีได้ทันที โดยไม่ต้องฟ้องคดีอีกด้วย ซึ่งจะเห็นว่าประโยชน์ทั้งหลายนี้ไม่ได้มีแต่เฉพาะฝ่ายผู้ถูกร้อง ที่ไม่ต้องชำระค่าทนายความแก่อีกฝ่าย แต่ฝ่ายผู้ร้องก็ได้ประโยชน์จากการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องมากเช่นกัน

เนื่องจากในปัจจุบันนี้ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายในกรณีที่เข้าสู่การไกล่เกลี่ยแล้วศาลจะบังคับให้ฝ่ายเอกชนต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลเห็นว่าจะประโยชน์แก่คู่กรณีมากกว่าที่ตกลงกัน ซึ่งแม้ว่าจะมีการกำหนดมาตรการในการปฏิบัติงานก็จะเป็นนโยบายของประธานศาลฎีกาแต่ละท่านที่ได้มอบหมายให้กับสำนักงานศาลยุติธรรมดำเนินงานเท่านั้น ในปัญหาเรื่องของการผ่อนปรนเงื่อนไขสัญญาประนีประนอมของคู่กรณีที่มีการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง ศาลจึงยังคงไม่อาจก้าวล่วงเจตนาของคู่กรณีตามแนวคิดของการไกล่เกลี่ยที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายต้องสมัครใจเข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ย เพื่อให้ข้อพิพาทระงับลง และประกอบกับแนวคิดของการประนีประนอมที่ตกลงโดยคนกลางซึ่งจะต้องหาความต้องการที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายต้องการอย่างแท้จริงให้ได้ตามแนวคิดเกี่ยวกับการประนีประนอม ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 ตีวรรคแรกกำหนดให้ศาลมีอำนาจในการตรวจสอบคำร้องขอไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง และเมื่อทำการไกล่เกลี่ยแล้ว ตกลงยอมความกันได้ และมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ศาลจึงชอบที่จะพิจารณาเพียงว่าเป็นไปตามเจตนาของคู่กรณี หลักแห่งความสุจริต เป็นธรรมและไม่ฝ่าฝืนกฎหมายหรือไม่เท่านั้น แต่ศาลไม่อาจแก้ไขหรือกำหนดเงื่อนไขในการผ่อนชำระที่มีลักษณะเป็นสัญญาที่สำเร็จรูป เพราะในการเจรจาไกล่เกลี่ย หากเป็นกรณีที่ธนาคารพาณิชย์หรือผู้ประกอบการธุรกิจเป็นฝ่ายร้องนั้น ย่อมมีการกำหนดเงื่อนไขมาแล้วจากผู้ประกอบการธุรกิจหรือธนาคารพาณิชย์ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า เพื่อประโยชน์กับทุกฝ่ายมากยิ่งขึ้น จึงควรมีการเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อให้มีการร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นคู่กรณีได้ในอนาคต และควรมีการร่วมกันเจรจาเพื่อมีมาตรการที่เป็นเงื่อนไขในการเจรจาต้องเป็นเงื่อนไขที่ยืดหยุ่นไม่ควรกำหนดเงื่อนไขแบบตายตัวเช่นในปัจจุบัน

ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการนำข้อพิพาทที่ขาดอายุความมาขอไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง

ผู้ศึกษาเห็นควรให้บัญญัติเพิ่มเติมเกี่ยวกับการกำหนดให้คดีที่ขาดอายุความแล้วไม่สามารถทำการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องได้โดยแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 20 ตรี วรรคหกดังนี้ จากเดิมไม่มีบัญญัติไว้ในมาตรา 20 ตรี

เพิ่มเติมเป็นว่า “มาตรา 20 ตรี วรรคหก กรณีปรากฏต่อศาลว่าข้อพิพาทตามคำร้องเป็นข้อพิพาทที่ขาดอายุความไปแล้ว ห้ามมิให้รับคำร้องไว้ไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องตามมาตรา”

และแก้ไขเพิ่มเติมข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง พ.ศ.2563 ข้อที่ 9 โดยเพิ่มเติม (5) ดังนี้

จากเดิมไม่มีบัญญัติไว้ในข้อที่ 9 ในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง พ.ศ.2563 โดยแก้ไขเพิ่มเติม (5) ในข้อที่ 9 เป็นว่า “กรณีดังต่อไปนี้มิให้รับคำร้องไว้ไกล่เกลี่ย

(5) เมื่อปรากฏว่าข้อพิพาทตามคำร้องเป็นข้อพิพาทที่ขาดอายุความไปแล้ว ...”

2. ปัญหาเกี่ยวกับสถานะของคู่กรณีเมื่อมีคำพิพากษามาตามยอม

ผู้ศึกษาเห็นควรให้บัญญัติเพิ่มเติมเกี่ยวกับสถานะของคู่กรณีเอาไว้เพิ่มเติม จากเดิมที่มีการบัญญัติไว้ในข้อ 16 วรรคสอง ของข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง พ.ศ.2563 เท่านั้น มาบัญญัติเพิ่มเติมไว้ในมาตรา 20 ตรีเพื่อให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เป็นว่า “มาตรา 20 ตรี วรรคสอง ในวันทำข้อตกลงหรือสัญญาประนีประนอมยอมความตามวรรคหนึ่งคู่สัญญาอาจร้องขอให้ศาลมีคำพิพากษามาตามยอม พร้อมแสดงเหตุผลความจำเป็นต่อศาล หากศาลเห็นว่ากรณี มีความจำเป็นที่สมควรจะมีคำพิพากษาไปในเวลานั้น ก็ให้ศาลมีคำพิพากษาไปตามข้อตกลงหรือสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวได้ โดยให้เรียกผู้ยื่นคำร้องเป็นโจทก์ คู่กรณีอีกฝ่ายเป็นจำเลย และให้นำความในมาตรา 138 มาใช้บังคับโดยอนุโลม..”

3. ปัญหาเกี่ยวกับการร้องขอไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องโดยไม่สุจริตโดยคู่กรณีร่วมกันฉ้อฉล

ผู้ศึกษาเห็นว่าหากมีการกำหนดบทลงโทษเอาไว้ เนื่องจากการใช้กฎหมายไปในทางที่ไม่ตรงตามเจตนารมณ์ และใช้เป็นเครื่องมือโดยไม่สุจริต จะเป็นการป้องกันการกระทำความผิดได้ จึงควรบัญญัติเพิ่มเติมเป็นมาตรา 20 ตรีวรรคเจ็ด เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการบังคับมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมีบทลงโทษเพื่อป้องกันการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือเพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบคู่กรณีรวมถึงศาลด้วย ผู้ศึกษาเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมจากเดิมไม่มีบทบัญญัติไว้ในมาตรา 20 ตรี เป็นดังนี้

เพิ่มเติมมาตรา 20 ตรี วรรคเจ็ดดังนี้ “เพื่อป้องกันมิให้การใช้การไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องตามมาตรา”นี้ไปโดยไม่สุจริต หากมีความปรากฏแก่ศาลไม่ว่าจะก่อนหรือหลังรับคำร้องตามมาตรา”นี้ว่าคู่กรณีไม่สุจริตให้ถือว่า เป็นการกระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล โดยให้นำความในมาตรา 33 มาบังคับใช้โดยอนุโลมด้วย”

4. ปัญหาเกี่ยวกับการทำสัญญาประนีประนอมยอมความซึ่งผู้ร้องเป็นผู้ประกอบธุรกิจ

ผู้ศึกษาเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง พ.ศ.2563 ในข้อ 17 โดยการเพิ่มเติมข้อความต่อไปนี้เป็นวรรคสองของข้อ 17

เพิ่มเติมในข้อความต่อไปนี้เป็นวรรคสองของข้อ 17

“เพื่อประโยชน์ของคู่กรณีฝ่ายผู้ร้อง หากฝ่ายผู้ร้องเป็นผู้ประกอบธุรกิจหรือธนาคารพาณิชย์ ในการทำบันทึกข้อตกลงหรือสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ควรให้มีมาตรการหรือเงื่อนไข ที่ผ่อนปรนได้มากกว่ากรณีมีการฟ้องคดีต่อศาล โดยให้สำนักงานศาลยุติธรรมเป็นตัวกลางในการประสาน ไปยังผู้ประกอบธุรกิจหรือธนาคารพาณิชย์”

เอกสารอ้างอิง

กิตติคุณ สืบมา. “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับคดีตามสัญญาประนีประนอมยอมความโดย สำนักงานอัยการสูงสุด,” วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2563.

จณินธรณ์ พรานขุน. “ปัญหาทางกฎหมายในการส่งเสริมการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการ ทางอิเล็กทรอนิกส์ของไทย,” วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2562.

วงศ์ศิษฐ์ วรกิจโสภณไพศาล. “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งก่อนเสนอคดีต่อศาล,” วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2552.

เศรษฐภัทร์ กรีกุล. “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการแพทย์ ศีลภาครณิเปรียบเทียบระหว่างไทยกับญี่ปุ่น,” วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2563.

กาญจนา เสนะเกตุ. **ทักษะการไกล่เกลี่ยคดีในศาลชั้นอุทธรณ์**, 2565.

ชาญณรงค์ ปราณจิตต์ และคณะ. **การวิจัยเพื่อลดวิธีลดปริมาณคดีที่เข้าสู่ศาลและความรวดเร็วในการดำเนินคดี**.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2543.

ณัฐพงศ์ โปษะบุตร. “หลักสุจริต : หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์,” **วารสารนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ**, 2555, 3 สิงหาคม 2555: หน้า 18-35.

เนติภูมิ มายสกุล. “คำถาม-คำตอบ ไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 ตี.”

พรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย. “หลักสุจริตในระบบกฎหมาย,” **จุลนิติ** 2556, 10 ธันวาคม 2556 : หน้า 43.

สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่. **การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องและหลังฟ้อง**. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2563.

สรวิศ ลิ้มปรีงยี่. **การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท**. กรุงเทพมหานคร: สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม, 2555.

สำนักงานระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม. **คู่มือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลกรุงเทพมหานคร**.

กรุงเทพฯ: สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานยุติธรรม, 2554.

สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม. **การจัดการความขัดแย้ง**. กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พรินท์, 2563.

สถาบันอนุญาโตตุลาการ. “การระงับข้อพิพาททางเลือกคดีแพ่ง,”

สำนักงานศาลยุติธรรม. (2567). **คู่มือการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องสำหรับประชาชน**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร.
อัญชลี พูลเต็ม. “แนวคิดและหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีต่อศาล,” สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.